

rias subiit mutationes, et tandem eo sensu latum est quod matrimonia forent illicita, non vero nulla, et anathema pronuntiatur contra illos qui negarent *ea esse vera ac rata*.

Plerique reges nostri, ut Henricus II, Henricus III, Henricus IV, Ludovicus XIII, Ludovicus XIV, ea matrimonia damnaverunt, prohibuerunt atque irrita declaraverunt: « Voulons que tous les mariages contractés contre » la teneur de ladite ordonnance soient déclarés non valablement contractés, » aiebat Ludovicus XIII, in edicto anni 1629.

Verum ostendimus supra, p. 353, hæc regum nostrorum edicta ad solos effectus civiles respexisse. Quid autem de nova lege sentiendum sit, patet ex supradictis, ubi de impedimentibus civilibus, p. 351.

CAPUT OCTAVUM.

DE PRÆSENTIA PAROCHI ET TESTIUM.

Caput istud, omnium iudicio maximi momenti, in septem articulos dividemus: 1us erit de clandestinitate; 2us de decreto conc. Trid. contra clandestinitatem; 3us de promulgatione illius decreti; 4us de ejus obligatione; 5us de præsentiâ parochi; 6us de iis qui præsentiâ parochi supplere possunt, et 7us de præsentiâ testium.

ARTICULUS PRIMUS.

DE CLANDESTINITATE.

Clandestinum in genere idem sonat ac occultum; ideo matrimonium clandestinum illud est quod, per oppositionem ad publicitatem, clam contrahitur, aut qualitatibus ad publicitatem requisitis caret: illæ autem qualitates sunt: 1° præsentiâ testium; 2° proclamatio bannorum; 3° consensus parentum; 4° præsentiâ parochi; 5° benedictio nuptialis.

Attamen nunc passim apud auctores, matrimonium clandestinum simpliciter illud intelligitur quod præsentiâ parochi et testium caret.

Jam probavimus defectum proclamationum et consensus paterni reddere quidem matrimonium illicitum, non vero invalidum, juxta jus canonicum.

Certum est 1° benedictionem nuptialem semper fuisse usitatam, etiam in primis Ecclesiæ sæculis: patet ex textibus a nobis jam allatis, p. 197, et ex aliis monumentis quæ legi possunt apud *Benedictum XIV*, de Synodo diœces., l. 8, cap. 12, n. 3.

Certum est 2° matrimonia Christianorum occulta, sine benedictione sacerdotali celebrata, semper fuisse odiosa Ecclesiæ, ab ipsa prohibita, ac proinde graviter illicita, ut *Benedictus XIV* evidenter probat in loco citato, tum ex his verbis *Tertulliani*, l. de Pudicitia, c. 4: « Ideo penes nos » occultæ quæque conjunctiones, id est, non prius apud » Ecclesiam professæ, juxta mœchiam et fornicationem, » judicari periclitantur; » tum ex aliis textibus Patrum, conciliorum et juris canonici, tum ex concilio Tridentino, attestante Ecclesiam hæc matrimonia semper detestatam esse et prohibuisse.

3° Longe ante concil. Trident. requirebatur præsentiâ parochi et testium ad celebrandas nuptias: « Prius conveniendus est sacerdos in cujus parochia nuptiæ fieri debent in ecclesia coram populo: » hæc verba leguntur in Capitularibus regum Francorum a *Baluzio* collatis, t. 1.

4° An vero ista parochi et testium præsentiâ necessaria fuerit, ante conc. Trident., ad validitatem matrimonij, non ita constat. Gravis hac de re exorta est controversia inter patres et theologos concilii, ut referunt *Palavic.*, lib. 22, cap. 4, et *Benedictus XIV*, de Synodo diœces., lib. 3, cap. 12, n. 4 et seq. Post allatas et libratas hinc et inde rationes, prodiit decretum de quo statim dicendum est.

ARTICULUS SECUNDUS.

DE DECRETO CONCILII TRIDENTINI CONTRA
CLANDESTINITATEM.

Non obstante prohibitione Ecclesiæ multa fiebant matrimonia clandestina, quorum existentia probari non poterat, et inde non raro contingebat quod idem homo, relicta prima uxore, aliam duceret et cum ea in perpetuo adulterio viveret, vel, post inita matrimonia, Ordines sacros impune susciperet. Quæsitum est medium, in concilio Tridentino, tanto occurrendi malo.

Post multas disceptationes in plurimis congregationibus habitas, relicta quæstione de validitate matrimoniorum antea sine præsentia sacerdotis et testium contractorum, editum est decretum sequentibus verbis expressum, sess. 24, cap. 1, de Reform. Matrim.

« Tametsi dubitandum non est clandestina matrimonia, libero contrahentium consensu facta, rata et vera esse matrimonia, quando irrita ecclesia non fecit, et proinde jure damnandi sint illi, ut eos sancta synodus anathemate damnat, qui ea rata ac vera esse negant... Qui aliter quam præsentem parochi, vel alio sacerdote, de ipsius parochi seu ordinarii licentia, et duobus vel tribus testibus matrimonium contrahere attentabunt, eos sancta synodus ad sic contrahendum omnino inhabiles reddit, et hujusmodi contractus irritos et nullos esse decernit, prout eos præsentem decreto irritos facit et annullat. »

Clariora sunt hujus decreti verba, ut explicatione indigeant: certum est ergo matrimonia clandestina, id est, sine parochi et testibus celebrata, vi ecclesiasticæ illius legis non tantum prohibita et illicita esse, sed irrita atque nulla ratione ipsius contractus, ac consequenter ratione sacramenti. Ne valent quidem ut sponsalia: ita docet *Benedictus XIV*, Inst. 46, n. 23, constanti declaratione sacræ Congregationis concilii, et unanimi theologorum ac canonistarum consensu innixus.

ARTICULUS TERTIUS.

DE PROMULGATIONE DECRETI CONCILII TRIDENTINI CONTRA
CLANDESTINITATEM.

Duo hic examinanda sunt, scilicet necessitas et factum promulgationis.

De necessitate promulgationis decreti concilii Tridentini contra clandestinitatem.

Cum patres, decreto concilii repugnantes, objicerent hæreticos ei non obtemperaturos, ac proinde cuncta matrimonia inter eos futura esse nulla et omnem prolem illegitimam, ad præcavendum hoc incommodum, statutum est, sub fine ipsius decreti, illud vim non habiturum, nisi post triginta dies a die promulgationis: « Decernit insuper (sancta synodus) ut hujusmodi decretum in unaquaque parochia suum robur post triginta dies habere incipiat, a die primæ publicationis in eadem parochia factæ numerandos. »

Quacumque igitur de causa ommissa fuerit promulgatio, sive culpabiliter, sive inculpabiliter, nullam vim habet præfatum decretum: in illis ergo locis eodem modo habenda sunt matrimonia clandestina quo habebantur ante concilium Tridentinum: porro quamvis Ecclesia ea semper detestata fuerit, moraliter tamen certum est ea fuisse valida: ergo etiam nunc valida sunt. At sedulo curandum est ut, juxta votum ac præceptum Ecclesiæ, sacerdotali benedictione sanctificentur.

Promulgatio non injungitur per regna aut provincias ecclesiasticas, neque per dioceses, sed per parochias: unde fieri potest ut illud decretum robur obtineat in una parochia et non in altera ejusdem diocesis, vel ejusdem civitatis, v. g., si hæretici habuerint eo tempore parochiam a catholicis separatam, et decretum publicatum fuerit apud catholicos, non verò apud ipsos; *Dens*, t. 7. Nec sufficeret statutum diocesanum verbis concilii accommodatum, præsentiam parochi et testium sub pœna nullitatis præscribens,

et in cunctis ecclesiis denuntiatur, nisi auctoritate summi Pontificis muniretur, quia episcopus non habet potestatem impedimentum dirimens statuendi, et aliunde synodale statutum sic efformatum, non est ipsum concilii decretum. Eo sensu respondit S. Cong. conc. die 2 decembris 1628, ad constitutiones synodi provincialis Ruthenæ, et Urbanus VIII eam decisionem approbavit die 20 martii an. 1629; P. *Antoine*, t. 6.

Diximus nisi auctoritate summi Pontificis muniretur; quia summus Pontifex vim irritandi matrimonium huic statuto annectere potest.

Nec tamen necesse est ut publicatio dicti decreti totis verbis facta fuerit; ubi lex ista recepta est tanquam decretum concilii et observatur sufficienter promulgata censetur; *Dens*, et card. *Zelada* nomine Pii VI, ad episcopum Lucionensem, die 28 maii 1793, respondens.

De facto promulgationis decreti concilii Tridentini.

Certum est 1º illud non fuisse promulgatum in regionibus, eo tempore quo latum est hæresi dominanti subjectis, ut in Anglia, Suevia, Saxonia, Dania et pluribus Germaniæ et Helvetiæ partibus.

In plerisque autem ecclesiis catholicis tunc exstantibus paulo post fuit denuntiatur, juxta ipsius tenorem, et vim cœpit habere.

Sola difficultas ex parte Galliæ se tenet; cum enim decreta concilii Tridentini plurimis in punctis consuetudinibus nostris adversentur, nunquam reges nostri, licet sæpe ab episcopis rogati, permittere voluerunt ut ea solemniter publicarentur in regno atque vim legis pro foro externo haberent. Attamen edictum regium Blesense, an. 1579, statuit matrimonia sine parochia et quatuor testibus celebrata habenda esse ut nulla. Ludovicus XIII et Ludovicus XIV eandem dispensationem renovarunt ac confirmarunt. Hinc matrimonia clandestina, ubique præscripta, in Gallia habita sunt nulla.

Verum *Tabaraud* alique ei similes contendunt nullita-

tem hujusmodi matrimoniorum non ex decreto concilii Tridentini, sed ex edictis regum repetendam esse. Hinc cum illæ antiquæ leges civiles non amplius existant, inferunt matrimonia clandestina, servatis conditionibus lege civili præscriptis, esse valida: matrimonia igitur civiliter tantum contracta, vera et legitima esse ratione contractus, ac proinde, tuta conscientia, in eis manere licere.

Hæc autem assertio prorsus erronea est; nam 1º episcopi curaverunt ut illud decretum in diocesis suis admitteretur; 2º de facto ubique nunc admissum est in Gallia; 3º ad instantiam principum sæcularium latum erat; incredibile est reges, qui talem irritationem sollicitaverant, illam non approbasse; 4º tota disciplina concilii Tridentini auctoritate episcoporum recepta est apud nos, in iis quæ juribus regis et consuetudinibus regni non adversantur, tum in comitiis generalibus cleri, anni 1614, 1615 et 1625, tum in conciliis provincialibus; 5º in cunctis Ritualibus decretum hujus concilii exponitur aut supponitur tanquam lex ecclesiastica plenum effectum quotidie obtinens: porro vis ejus a lege civili non pendet: ergo.

In ecclesiis recenter formatis, apud schismaticos, hæreticos aut infideles, decretum concilii Tridentini, circa matrimonia clandestina, cum aliis punctis doctrinæ Christianæ et disciplinæ ecclesiasticæ simul promulgatur, et statim vim suam habet.

ARTICULUS QUARTUS.

DE OBLIGATIONE DECRETI CONCILII TRIDENTINI POST EJUS PROMULGATIONEM.

Decretum istud est lex ecclesiastica simul localis et personalis: quatenus localis, affectat territorium, et eos omnes qui in eo habent domicilium juris aut facti ad sensum infra explicandum, obligat. Unde Angli, v. g., in Gallia contrahentes, eam servare tenentur si domicilium juris aut facti acquisierint.

Quatenus vero personalis, eos obligat qui domici-

lium in loco ubi promulgata est habentes, in extraneo loco ubi domicilium non habent, contrahere vellent. Hinc Galli per Angliam transeuntes, matrimonium clandestinum inire non possent. Sic habet declaratio Cong. concil. ab Urbano VIII confirmata, anno 1627.

Si vero Gallus cum Angla jungendus esset, valeret matrimonium clandestine celebratum, quia Angla lege Tridentina non tenetur, et privilegium suum Gallo communicat, propter individuitatem contractus. Ita *Benedictus XIV*, de Synodo diocesana, lib. 6, c. 6, n. 12, et *Clemens XIII*, anno 1767, in responso ad archiepisc. Mechlin.

Incolæ tam masculi quam feminae, e loco ubi lex Tridentina viget in alium ubi non viget transeuntes, eo animo ut matrimonium sine parochi et testibus contrahant, valide contrahunt, modo domicilium aut quasi-domicilium, uti mox explicabitur, ibi acquirant. Sic *Benedictus XIV*, Inst. 33, n. 9, citans declarationem S. Cong. ab Urbano VIII, anno 1627, confirmatam.

Plures adhuc exstant difficultates circa eos qui nec ad parochum nec ad sacerdotem ab eo aut ab ordinario delegatum recurrere possunt, et circa hæreticos: hinc duplex paragraphus.

§ I. — De obligatione decreti concilii Tridentini respectu eorum qui nec ad parochum nec ad sacerdotem ab eo vel ordinario delegatum recurrere possunt.

Tam stricto sensu accipienda est lex Tridentina, ut ignorantia invincibilis aut quælibet necessitas, v. g., legitimandi prolem in articulo mortis, ab illius effectu non eximat, juxta omnes, et summi Pontifices ab illa non dispensant, quamvis ab aliis impedimentis canonicis frequenter dispensare soleant.

Attamen, cum matrimonium in societate sit necessarium, ubi recursus ad parochum vel ad sacerdotem ab eo vel ab ordinario delegatum, moraliter impossibilis est, lex illa obligare non debet; alioquin non in bonum ordi-

nem, sed in detrimentum privatorum et ruinam societatis vergeret. Ingens quippe datur discrimen inter hanc irrationem et alia matrimonii impedimenta; qui enim impedimentis detinentur, alias personas sibi non consanguineas nec affines, etc., invenire possunt: qui autem liberum non habent recursum ad parochum, nullo modo nubere possent, si lex stricte eos obligaret. Sic pluries S. Cong. concil. declaravit, ut refert *Benedictus XIV*, de Synodo diocesis, lib. 12, c. 75, n. 5, et *Pius VI*, vel potius, nomine ejus, card. *Zelada* in epistola ad episcopum Lucionensem, diei 28 maii 1793, hæc habet: « Quoniam » complures ex istis fidelibus non possunt omnino parochum legitimum habere, istorum profecto conjugia, » contracta coram testibus et sine parochi presentia, si » nihil aliud obstat, et valida et licita erunt, ut sæpe » sæpius declaratum fuit a sacra Congregatione concilii » Tridentini interprete. »

Episcopus Lucionensis exposuerat recursum ad parochum in sua diocesi esse impossibilem; Pontifex ad quesitum præcise respondit.

Episcopus Genevensis notaverat recursum sæpe impossibilem vel periculosissimum ac difficillimum esse: idem Pontifex respondit, in brevi diei 5 octobris 1793, matrimonia etiam in eo casu esse valida, « cum contractes ad parochum aut superiorem legitimum nullatenus » aut non nisi difficillime seu periculosissime recurrere » possint. »

In decisione data Romæ, die 17 decembris 1793, a *Josepho Vaser*, S. Cong. Indicis consultore, affirmatur prædicta matrimonia, coram testibus tantum celebrata, esse valida, si recursus ad parochum vel ad legitime delegatum non sit tutus. (*Recueil des décisions du Saint-Siège Apostolique*, t. 3, p. 341.)

Cardinalis *Antonelli*, in celebri colloquio cum *D. de Cambis*, die 14 octobris 1793, Romæ habito, et in eadem collectione relato, p. 335, constanter affirmavit matrimonia, tempore perturbationis Gallicanæ, sine presentia parochi aut sacerdotis legitime delegati contracta, præsu-

menda esse valida; quod enim basis illius est et ad jus naturæ spectat, inquiebat, nempe mutuus consensus, in his matrimoniis reperitur: formalitates autem a conc. Trid. præscriptæ sunt tantum institutionis positivæ, et non semper obligant: in dubio tutius est ergo habere consensum ut validum, quam illum, propter formas non obligantes, labefactare: unde concludebat nemini licere vel unum verbum de renovando consensu proferre, nisi constaret de invaliditate matrimonii.

Hinc cuncta matrimonia eo tempore coram sacerdote schismatico nullum habente titulum ante schisma existentem, vel coram magistratu civili celebrata, reputanda sunt valida, si, ex declaratione partium vel ex circumstantiis, prudenter judicetur recursum ad parochum aut ad legitime delegatum, non fuisse tutum ac facilem. In dubio autem de possibilitate accessus, ad validitatem potius inclinandum est quam ad nullitatem.

Notandum episcopos, saltem in plerisque diocesisibus, delegasse omnes sacerdotes catholicos ad benedicenda quæcumque matrimonia fidelium, servatis aliunde servandis relative ad impedimenta et consensum.

Quæritur an illa matrimonia fuerint licita.

R. 1°. Coram sacerdote schismatico ea benedicente celebrata, graviter erant illicita, quia tunc fiebat participatio in divinis cum illo, quod naturalibus et ecclesiasticis legibus stricte prohibitum est.

R. 2°. Si hæc matrimonia coram magistratu et testibus duntaxat contraherentur, ad obtinendos effectus civiles, etiamsi sacerdos schismaticus functiones magistratus exercuisset, erant licita, quia tunc actus solummodo civilis perficiebatur. Ita declaraverunt S. Cong. sancti Officii, diei 20 nov. 1672, pro ministro heterodoxo; *Benedictus XIV*, const. 39, n. 10 (Bull. t. 1), pro ministro Mahumetis, et *Pius VI*, in responso ad episcopum Lucionensem *Quarto*, pro magistratu civili in Gallia, tempore schismatis. Præscribent sanctus Pontifex ut matrimonium coram testibus catholicis prius iniretur, deinde declaratio coram *municipalitate* fieret, sine ulla intentione

matrimonium contrahendi, sed actum mere civilem exercendi.

Curare debebant fideles, matrimonia coram testibus ineundo, ut reverenter hunc actum tanquam religiosum et probabiliter sacramentum exercerent, juxta opinionem eorum qui sponso habent ut sacramenti ministros.

Hæc principia applicanda sunt matrimoniis catholicorum in India, in imperio Sinensium, etc., qui ad missionarium catholicum recurrere non possunt. *Coll. Paris.*, t. 3.

§ II. — De obligatione decreti concilii Tridentini respectu hæreticorum.

Constat, ex dictis, concilium irritare noluisse matrimonia hæreticorum eo tempore per ecclesias separatas distinctorum, et apud quos decretum non fuit promulgatum. Quæstio est igitur 1° de iis qui obtinuerunt regiones in quibus antea decretum concilii vim habuerat, vel ecclesias separatas constituerunt; 2° de iis qui inter catholicos manent dispersi.

1° Prima difficultas nata est circa matrimonia hæreticorum Hollandiæ, in qua decretum conc. Trid. jussu Philippi II promulgatum fuerat, et ubi paulo post religio Calviniana principatum obtinuit.

Gravis exorta est controversia super validitate hujusmodi matrimoniorum, et testatur *Benedictus XIV*, de Synodo diocæses., lib. 6, cap. 1, n. 4, in tribunalibus curiæ Romanæ, ac in Congregationibus cardinalium plurimum arrisisse opinionem quæ pro nullitate illorum militabat. Verum illustris Pontifex declarat se huic opinioni nunquam acquievisse, et ad cathedram B. Petri evector, celebrem edidit declarationem, die 4 nov. 1741, in qua statuit, 1° matrimonia inita vel ineunda in locis Hollandiæ et Belgii fœderatorum Ordinum dominio subjectis, inter duos conjuges hæreticos, sine catholici parochi præsentia, esse valida; 2° valida similiter esse, propter individualitatem contractus, matrimonia inter duas partes, quarum una est catholica et altera hæretica. Nihil novi statuit circa ma-

trimonium catholicorum inter se : ea igitur coram parochio aut legitime delegato celebranda sunt, ut ipse docet, de Synod. diœces, l. 6, cap. 6, n. 13.

Præfata declaratio haberi non potest ut legis Tridentinæ dispensatio, siquidem Pontifex decernit matrimonia jam contracta sine præsentia parochi esse valida : est ergo decisio doctrinalis, quæ supponit vel mentem concilii Tridentini non fuisse obligandi hæreticos societates completas efformantes, vel, quod fere in idem recidit, decretum, licet publicatum apud catholicos ante separationem, non esse sufficienter promulgatum relative ad societates hæreticorum postea formatas. Pontifex non exhibuit motiva quibus fuit determinatus.

Ista autem Pontificalis declaratio ad solas respicit fœderatas provincias, testibus *Collet, Billuart et Pio VII*, in responso ad vicarios generales Pictavienses, die 29 augusti 1818, apud D. *Pages*, 3^a edit., p. 195.

Quoad hæreticos qui, post decreti concil. Trid. promulgationem, ecclesias distinctas inter catholicos habere incœperunt, duæ sunt theologorum opiniones; alii enim dicunt illorum matrimonia esse valida, et his rationibus præcipue nituntur : 1° ubi sunt parochiæ hæreticorum apud catholicos, duæ sunt societates distinctæ : decretum conc. Trid. apud unam promulgatum est, et apud alteram non censetur promulgatum. 2° Cum prædictum concilii decretum de hæreticorum societatibus, tum existentibus, tum futuris, nihil dicat, mens ejus quærenda est : porro, teste Palavicino, l. 22, cap. 8, n. 10, mens concilii fuit matrimonia hæreticorum non irritandi. Tot autem sunt rationes pro validitate matrimoniorum inter hæreticos recenter exortos contractorum, quot pro validitate matrimoniorum inter hæreticos tempore concilii existentes. 3° Ex duabus sententiis oppositis, ea amplectenda est quæ religioni et animarum saluti magis favet; at opinio quæ tenet matrimonia hæreticorum esse valida, etc., multo minus eos a communione catholica removet, cum doceat conjugem non esse deserendum, nec consensum coram parochio renovandum, nec prolis

statum periclitaturum. 4° Hæretici ad fidem catholicam conversi non inquietantur circa matrimonia in hæresi contracta ; ita saltem multi sentiunt. 5° Rationes ob quas Benedictus XIV declaravit matrimonia hæreticorum in provinciis Hollandiæ et Belgii fœderatis esse valida, pro matrimoniis aliorum hæreticorum eandem vim habent : ergo. Ita multi theologi Germani, et inter Gallos P. *Antoine*, t. 6, qui dicit matrimonia hæreticorum valere ex tacita Papæ dispensatione et usu Ecclesiæ.

Alii vero theologi contrariam opinionem tenent; nam, inquirunt, 1° ubi lex Tridentina fuit publicata, cunctos ex se obligat christianos, et absurdum est hæreticos per rebellionem suam ab illa liberari, aut ab Ecclesia dispensari. 2° Communiter docetur hæreticos valide conjungi non posse cum impedimentis canonicis dirimentibus, v. g., in gradu consanguinitatis prohibito : ergo a pari, etc. 3° In nonnullis Germaniæ diœcesibus, v. g., Frisegensi, testante *Collet*, t. 14, matrimonia hæreticorum ad fidem catholicam redeuntium iterantur. Ergo.

Quænam ex duabus his opinionibus probabilior sit, non satis liquet ut pronuntiare audeamus : ad priorem magis inclinamur; sed quoniam limites probabilitatis non excedit, semper dicemus cum *Collet*, contra *Tournely*, t. 14, posteriorem sequendam esse in praxi, ac proinde sponsos coram ministro hæretico conjugatos, consensum renovare teneri in forma a concilio Tridentino determinata, nisi tempore matrimonii recursus ad parochum aut ad legitime delegatum non fuerit tutus et facilis, nam in eo casu matrimonia catholicorum sunt valida : ergo et matrimonia hæreticorum, quia repugnat legem eos magis obligare quam catholicos.

Si autem uno conjuge ad fidem catholicam redeunte, alter maneat in hæresi et renovationi consensus coram parochio ac testibus acquiescere nolit, arbitramur, salvo meliori judicio, catholicum non esse inquietandum, propter rationes superius, p. 389, expositas, ex colloquio card. *Antonelli* cum D. *de Cambis* depromptas : attamen in gravissimo hujusmodi casu consulendus esset episcopus.

2° Quoad hæreticos inter catholicos, ubi decretum concilii Tridentini fuit promulgatum, dispersos et ecclesias separatas non efformantes, ut nunc in Italia, in Hispania, ut in Gallia post revocationem edicti Nannetensis, videtur eorum matrimonia esse nulla si non celebrentur coram parochi aut sacerdote delegato: eo ipso enim quod societates separatas non constituent, quo principio affirmari posset eos lege Tridentina ibi generalem effectum obtinente non ligari? Ergo.

Queritur specialiter quid sentiendum sit de matrimoniis Protestantium in Gallia.

R. Ante revocationem edicti Nannetensis, an. 1685, hæc matrimonia judicabantur valida, et *Coll. Paris.*, t. 1, asserit ea post conversionem conjugum nunquam iterata fuisse. Post revocationem edicti Nannetensis, auctoritas civilis præscripsit sub pœna nullitatis ut matrimonia hæreticorum sicut et catholicorum coram parochi et testibus celebrarentur; parochi autem ab eis exigebant abjuraticionem hæresis quam per ritus publicos amplius profiteri non poterant. Matrimonia igitur hoc tempore a protestantibus celebrata aliter quam præsentem parochi et testibus, erant nulla in foro civili et probabilissime in foro ecclesiastico, ob rationem superius expositam ubi de matrimoniis hæreticorum inter catholicos dispersorum, et societates completas non habentes.

Verum Ludovicus XVI, per edictum diei 24 novembris 1787, statum civilem eis reddidit, atque decrevit eorum matrimonia coram parochi vel coram magistratu celebranda esse. Episcopi judicarunt parochos talibus matrimoniis assistere non posse, quia cum hæreticis participassent in divinis, et ritum sacramentalem profanassent, illum hæreticis scienter applicando; sicque hæc matrimonia facta sunt coram magistratu et coram ministro heterodoxo. Idcirco sequenda sunt principia quæ tradidimus circa matrimonia hæreticorum ecclesias separatas inter catholicos habentium. Probabilius est ergo illorum matrimonia esse valida, sed non ita certum ut partes consensum renovare non debeant, nisi forte una sit recte disposita et

altera reverti aut consentire nolit. Consulendus est episcopus.

Ex ratione a *Bened. XIV* data et superius relata, hæreticam partem suam communicare privilegium parti catholice, propter individuitatem actus, sequitur principium hic a nobis expositum applicandum esse matrimonio catholici cum hæretica ad societatem separatam pertinente, aut vice versa.

Item si hæreticus cum catholica jungendus sit, aut vice versa, ritus sequendus ab episcopo petendus est, si in literis Apostolicis dispensationis non exprimitur.

Queritur 2° an matrimonia inter sectatores vulgo *de la petite-église* sint valida.

R. Nullus est dubitandi locus quin sint illicita et simul invalida, sive coram eorum sacerdotibus fuerint celebrata, sive non; nulla enim est ratio hos sectatores a lege Tridentina, quam ipsi agnoscunt, eximendi: porro illam evidenter non servant: ergo.

ARTICULUS QUINTUS.

DE PRÆSENTIA PAROCHI.

Investigandum est quis parochus matrimonio assistere debeat, quæ necessariae sint ejus qualitates et qualis præsentia ipsius esse oporteat.

§ I. — Quis parochus matrimonio assistere debeat.

Concilium Tridentinum assignat, in eodem decreto, proprium contrahentium parochum ad faciendas bannorum proclamationes, et deinde nominat simpliciter parochum qui matrimonio assistere debeat: at evidens est non intelligendum esse parochum in genere, bene vero proprium parochum qui banna denuntiare debet.

Omnes autem fatentur concilium non locutum esse de parochi originis, id est, loci in quo partes ortum habuerunt, sed de parochi domicili, quamvis id propriis verbis non exprimat. Sciendum est ergo quid et quotuplex sit domicilium in ordine ad matrimonium.

Domicilium idem sonat ac habitatio : aliud est perpetuum et aliud temporale, quod etiam dicitur quasi-domicilium.

Domicilium dicitur perpetuum, vel simpliciter *domicilium*, quando nulla est in mente intentio alium habitandi locum. Est autem temporale, seu *quasi-domicilium*, cum quis in uno loco versatur cum intentione ibi manendi, non quidem perpetuo, sed per notabile tempus, saltem per dimidiam aut majorem partem anni. Simplex habitatio a quasi-domicilio differt in eo quod quis non habet intentionem ibi per notabile tempus habitandi, ut infra explicabitur.

Sicut autem ad constituendum domicilium duæ requiruntur conditiones, scilicet intentio et factum habitationis, sic et ad tollendum domicilium.

Qui in duabus parochiis æqualem aut fere æqualem habet summam negotiorum, habitans, v. g., hyeme in una, æstate in altera, duo habet domicilia.

Qui summam negotiorum habet tantum in una parochia et residet in altera cum animo manendi per notabile tempus, per dimidiam aut majorem anni partem, habet domicilium in priori parochia et quasi-domicilium in posteriori. Qui se transfert rus recreationis aut rusticationis tantum causa, nec domicilium nec quasi-domicilium ibi acquirit. *Bened. XIV*, Inst. 33, n. 7.

His notatis,

1º Certum est parochum domicilii simpliciter dicti, jure communi, proprium esse parochum quoad matrimonium : concilium enim Tridentinum nullum determinatum exigit tempus : ergo statim ac contrahentes sunt in uno loco cum animo manendi, pertinent ad parochum hujus loci. Proprius quippe parochus, cujus præsentia exigitur ad matrimonium, ille est qui a concilio Lateranensi vocatur proprius sacerdos, apud quem confessio annualis facienda est, a quo suscipienda est sacra Eucharistia in Paschate, qui arcere potest ab ingressu ecclesiæ et privare sepultura ecclesiastica : porro hi characteres evidenter designant parochum domicilii actualis et simpliciter dicti. Ita

Coll. Andeg., S. Ligorius innumeros alios citans, *Benedictus XIV*, etc.

2º Qui duo habet domicilia proprie dicta, duos habet proprios parochos : coram alterutro contrahere potest, ad nutum juxta multos, et, secundum alios, contrahere debet coram eo in cujus parochia tunc demoratur. Prior sententia videtur probabilior; posterior est tutior et sequenda est in praxi. Vide *Bened. XIV*, Inst. 33, n. 6.

3º Matrimonium potest etiam, jure communi celebrari coram parochio quasi-domicilii supra expositi, ita tamen ut remaneat facultas illud contrahendi in loco ubi verum servatur domicilium. Sic expresse docet *Bened. XIV*, in Inst. 33, et in Const. *Paucis abhinc hebdomadis*, diei 19 maii 1748, decisiones S. Cong. concil. citans.

Difficultas est tantummodo an quasi-domicilium censeatur sufficiens ad contrahendum matrimonium, statim ac incepta est habitatio cum intentione ibi per majorem anni partem manendi. Non pauci volunt habitationem saltem unius mensis, et ita supponit *Bened. XIV*, definitiones S. Cong. concil. referens in citaða Const. Forte hoc spatium determinatur, quia secus dubium moveri posset de intentione ibi per tempus ad acquirendum quasi-domicilium commorandi. Verum, supposito quod revera existat intentio ibi per majorem anni partem commorandi et hæc intentio exterius sufficienter demonstretur, non videtur cur matrimonium ibi statim celebrari non posset, sicut post unum mensem. Statim celebrari potest ubi inceptum domicilium simpliciter dictum : quare non posset etiam statim ubi inceptum est quasi-domicilium? Ratio disparitatis nobis non apparet.

Quæ diximus de domicilio et quasi-domicilio relative ad matrimonium, applicari possunt eis qui domicilium mutant, vel quasi-domicilium serio acquirere volunt præcise ut se parochio actuali subtrahant : ubi enim aliud domicilium aut quasi-domicilium reipsa constituerunt, quocumque ducti fuerint motivo, jam novum habent proprium parochum : coram eo contrahentes, utuntur jure

suo. Sic *Bened. XIV*, in præfata Const. citans *Fagnan* et S. Cong. concil. decisiones.

4° Simplex habitatio in uno loco, recreationis aut negotiorum causa, vel ob alia motiva, sine formali intentione ibi per majorem anni partem commorandi, non sufficit ut matrimonium ibi legitime contrahatur, quia tunc lex Tridentina evaderet fere vana. At si quis ibi per sex menses continuos mansisset, possetne matrimonium coram illius loci parochio celebrare? Civiliter contrahere potest coram magistratu loci, ex art. 74 Cod. civ. Potest et religiose coram parochio. S. Cong. concil. declaravit quidem eos qui suo retento domicilio, in alium se transferunt locum ut matrimonium ibi contrahant, et ad domicilium statim redeunt, nulliter contrahere, quia in fraudem legis sic agunt, et realiter nec domicilium, nec quasi-domicilium habent ubi contrahere attentant. Sed longe diversus est casus in quo sex elapsi sunt menses continuæ habitationis. Hoc spatium nobis videtur sufficiens ad constituendum quasi-domicilium, et arbitramur matrimonium fore validum, etsi hæc habitatio incepta ac continuata fuisset cum intentione ibi contrahendi.

Imo, seclusa fraude, communiter docent extranei auctores matrimonium valide celebrari posse coram parochio simplicis habitationis, post unum mensem elapsam, et nituntur S. Cong. concil. auctoritate ac *Bened. XIV* constitutione *Paucis abhinc hebdomadis* supra citata.

5° In Galliis, ante edictum anni 1697, quatuor requirebantur menses ad acquirendum domicilium pro matrimonio in eundo. Post edictum, quod in Ritualibus generaliter fuit insertum, sex necessarii erant menses, si mutatio fieret intra limites ejusdem diocesis, et annus, si transitus esset ex una diocesi in aliam. An autem hæc dispositio, auctoritate civili inducta et ab episcopis adoptata, fuerit sub pœna nullitatis in foro interno non liquet. Alii affirmarunt, dicentes consuetudinem inducere potuisse et revera induxisse impedimentum dirimens præter jus commune, licet episcopi hanc per se non habeant potestatem: alii vero dixerunt talem dispositionem vim legis

irritantis non obtinuisse, sed fuisse tantum legem prohibentem, cujus transgressio peccatum et non nullitatem constituabat. Posterior hæc sententia longe probabilior nobis videtur.

Nunc ex art. 74 Cod. civ. sex menses continuæ habitationis in omni casu requiruntur. Inter episcopos, alii jus peculiare antiquum simpliciter abrogarunt, alii illud simpliciter servarunt, alii denique dispositiones novi Codicis admiserunt.

Non est dubium quin, edictis regis abrogatis, episcopi moderari potuerint disciplinam, quæ vim suam non habebat nisi ex consuetudine ecclesiæ Gallicanæ propria et auctoritatis sat dubiæ, ut notavimus.

Ubi episcopi jus peculiare nostrum simpliciter abogaverunt, standum est juri communi ecclesiastico: in diocesisibus in quibus jus istud fuit simpliciter servatum, ad est obligatio, sub gravi, statuta iisdem diocesisibus propria observandi, sed probabilius non sub pœna nullitatis, propter rationem superius allatam. Eadem pariter servanda est regula in diocesisibus ubi multo convenientius episcopi dispositiones novi Codicis adoptaverunt.

Episcopus impedire non potest quin proprius parochus matrimonio parochianorum suorum valide assistat, quia solus titulus sufficit ad validitatem; sed cuilibet sacerdoti conferre potest facultatem valide per totam diocesisim assistendi; nam episcopus est proprius *sacerdos* totius diocesis, et per seipsum vel per delegatum quibusvis matrimoniis diocesanorum suorum, etiam invitis propriis parochis, assistere valet.

6° In nostra autem diocesi statuimus parochum domicilii facti, sive simpliciter dicti, sive quasi-domicilii supra expositi, secundum jus commune esse proprium parochum. Ubi tamen existit quasi-domicilium, domicilio principali retento, matrimonium in loco domicilii principalis convenientius celebratur, nisi quasi-domicilium per sex menses continuæ habitationis acquisitum fuerit. Imo, vix contingere potest ut matrimonium legitime celebrari possit coram parochio quasi-domicilii vere in-